

ISLAHAT DÖNEMİNDE İRAN'DA KADINLARIN EŞİTLİK TALEPLERİ (20. YÜZYILIN SON 10 YILI)

Müştak El-HILO*

Çeviren: Meryem TEKİN ŞİŞİKOĞLU**

Öz

Kadın meselesinin ilk bakışta dünya genelinde ortak pek çok yanı olsa da siyasi, hukuki, kültürel ve toplumsal özellikler bu alanda belli başlı farklılıkları yaratmaktadır. İran'ın dinî idare şekli ve temelde az gelişmiş bir Doğu toplumu olması Batı ile arasında temel bir takım farklılıkların nedenidir. Bu makalenin amacı Muhammed Hatemi'nin Cumhurbaşkanlığı yıllarını kapsayan ıslahat dönemi olarak adlandırılan yıllarda aktivist ve yazarların kadın-erkek eşitliğine dair isteklerini ve devrimden sonraki faaliyetlerini izah etmektir. Eşitlikçilerin ideal toplum düzeni talepleri doğrultusunda çizilmiştir. Kısaca eşitlikçilerin cinsiyetin insanın konumunu ve haklarını belirlemede bir etken olmadığını; hedeflerinin cinsiyet ayrımcılığını her alanda ortadan kaldırmak olduğu söylenebilir. Talepler bu dönemden çok daha önce başlamış olsa da makalenin sınırlarını ıslahat döneminde yayımlanan kaynaklar belirlemiştir. Eşitlikçilerin talepleri hukuk, aile, kültür, sosyal, siyaset, eğitim ve ekonomi gibi alanlara göre taksim edilerek sıralanmıştır.

Anahtar Kelimeler: *İran, Kadınların eşitlik talepleri, Talepler, Islahat devri.*

---

* İran Araştırmaları Merkezi, mushtaq1974124@gmail.com, ORCID: 0000-0003-2624-7194

** Doktora Öğrencisi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Genel Türk Tarihi Anabilim Dalı, e-posta: meryemtekin444@gmail.com, ORCID: 0000-0003-2366-1146

**WOMEN'S DEMANDS FOR EQUALITY IN IRAN DURING THE REFORM ERA
(LAST DECADE OF 20TH CENTURY)**

Abstract

Even if women issue has lot of common aspects in world. Political, legal, cultural and social features lead to fundamental disparities. Iran is underdeveloped, oriental country with its hierocracy. There by Iran and west has diversity in this field. This studies main subject is try to explain activista and authors demands for equality of women and man and their movements after the revolution in the reformation term of President Muhammad Hatemi. Paper emphasize the sources which published in reformation era even though this era starts much earlier than Hatemis Presidential term. Paper lined up according to egalitarians field of demands. This fields specified as law, family, culture and social-political-educational-economical relations.

Keywords: *Iran, Egalitarian Women Demands, Reformation Era.*

İranlı Eşitlikçilerin Talepleri

İranlı eşitlikçiler, kesin fikir birliği olmayan, birbirinden farklı alanlarda taleplerini savunan bir grup olarak adlandırılabilir. Çalışmada yaygın örneklerden yola çıkılarak genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Eşitlikçiler tarafından öne sürülen bazı talepler kendi zaman dilimi içerisinde değerlendirildiğinde bir mana taşısas da bugün değişen koşullar bu taleplerin artık fazla önemli olmadığını göstermektedir. Ancak bugün kadınların muhtelif sahalardaki başarısının ardında önceki neslin mücadelesi ve geçmiş yönetimler tarafından yapılan reformlar vardır.

İran'da eşitlikçilerin istekleri bugüne dek çok fazla dikkat çekmese de taleplerin uzun tarihî geçmişi, çalışma kapsamını genişletmiştir. En önemli talepler tematik olarak sunulacaktır.

1.Hukuki Talepler

Eşitlikçilerin düzeltilmesini istedikleri ilk alan devletin ayrımcılık içeren kanun ve hükümleri olmuştur. İnsanlar beyaz ve siyahi erkekler arasında bile eşitlik elde etmenin kolay olmadığına inanmaktaydı. Savaş sonrasında, 1948 yılında Birleşmiş Milletler siyah ve beyaz tenli kadın ve erkeklerin de dâhil olduğu tüm insanların hukukun önünde eşit olduğunu ilan etti. Bu kanun İran yönetimi tarafından da kabul edilmiştir. Bunun ardından medeni kanunda; siyasi, idari ve cezai işlemlerde eşitlik ilkesinin gözetilmesi beklenmiştir.¹ Eşitlikçiler kanunların düzenlenmesi dışında yasanın bir hüküm belirtmediği durumlarda da kadın-erkek eşitliğine uygun şekilde mahkeme talebinde bulunmuşlardır.² İsteklerin hedefi kadın ve erkeklerin doğasını değiştirmek değil hak ve özgürlüklerin verilmesiyle eşitliğin sağlanması olmuştur.³

İran'da birtakım eşitlikçiler İslamiyet'e göre kadın ve erkek arasında fark olduğunu ancak bunun hukuki eşitlik konusunu kapsamadığını kabul etmektedir. Anayasanın giriş bölümünün 3. maddesinin 14. bendine "Kadınlar şimdiye kadar tiranlık sisteminin yaptığı baskılarla zulüm gördükleri için hukuki hakları daha fazla olacaktır" şeklinde kadın-erkek eşitliğini kapsayan bir ilke konulmuştur. Ayrıca "eşitlik yasasında kadın ve erkek tüm

¹ Birleşmiş Milletler, **Vaz'-i ı Hukûkî-i Zenân der Cihân** (Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği Tercüme Raporu 1958), Tercüman: Mihrengiz Menûçehriyân, 2. Baskı, Tahran, İttihâdiye-yi Zenân-i Hukukdân-i İran Yayınları, Mart 1964, s. A, B, C.

² **A.g.e.**, s. 170.

³ Mihrengiz Menûçehriyân, **İntikad (Ceza, Medeni ve Temel Kanunlarda Kadın Hakları)**, 2. Baskı, Tahran, Sâzmân-i Dâvtebân-i Himâyet-i Hânevâde Yayınları, 1963, s. 81.

bireylere hukuki eşitlik” vermesi devletin yasal bir vazifesi olarak görülmüştür. Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin birinci maddesinde yer alan genellemeler iç hukukta kadınların durumunu yansıtmaktadır.⁴ Çünkü aksi takdirde “eşitlik yasasında genel eşitlik” kavramı bulunamayacaktır.⁵ Yine bu dönemde bazı yazarlar kadın ve erkeklere yüklenen farklı sorumlulukların sebebinin yaradılışlarındaki farktan kaynaklandığını, toplumsal eşitlik taleplerinin de buna dayandığını düşünmektedir.⁶

Eşitlikçilerin hukuki alandaki en önemli talepleri şunlardır;

1.1. Ergenlik ve reşitlik yaşının eşitliği:

Eşitlikçiler Anayasanın 1210. maddesi ve onun altındaki notlarda kızların ergenlik yaşının kanunlarda artırılması çalışmalarının incelenmesini ve düzenlenmesini talep etmişlerdir. Bu talep doğrultusunda uygulamanın kadınlar aleyhindeki her türlü ayrımcılığın önlenmesi hususundaki sözleşmenin “Z” bendinin 2. maddesine uyarlanması gerekmektedir. Bu teşebbüsün İran toplumunun gelenek ve göreneklerine uyumlu ve ihtiyaçları karşılar nitelikte olduğuna inanılmaktadır. Böylece evlenme yaşı ve eşini seçme hakkı iki cins arasında eşit olmalıdır.⁷

1.2. Mirasta eşitlik:

Medeni kanununun 892, 907, 914, 915, 920, 922, 923, 924, 925, 939, 941, 942, 946, 947 ve 949 maddelerinde kadın ve erkek arasındaki miras payı tamamen farklı şekilde belirlenmiştir. Eşitlikçilere göre kadınlara değer vermeyen medeni kanunda yer alan bu fıkralar nedeniyle kadınlar ne eğitim alabilecek ne ticaret yapabilecek ne de seyahate çıkabileceklerdir. Sadece evlerinin bir köşesinde hapsolüp babaları ve erkek kardeşlerine hizmetle meşgul olacaklar; babaları, kardeşleri veya kocaları da kadınların karnını doyuracaktır.⁸ Bu nedenle bu mesele açık bir şekilde ele alınmalıdır.⁹

1.3. Diyet Usulünde Eşitlik:

Eşitlikçilerin kadın ve erkeklerin eşit olmalarını savunduğu diğer önemli husus da diyet usulüdür.¹⁰ İslam hukukunda diyet konusunda kadın ve erkek arasında eşit olmayan uygulamalar halifeler döneminden itibaren vardır. Ancak kadınların evleri ve aileleriyle

⁴ Kâr, **Ref'e-i Teb'iz ez Zenân** (Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi ile İran Anayasasının Karşılaştırılması), 1. Baskı, Tahran: Pervin Yayıncılık, 1999, s. 95, 339.

⁵ Kâr, **a.g.e.**, s. 61, 62.

⁶ Faize Hâşimî “Men Muhâlif-i Feminism be Ma'nâ-i “Zen Sâlârî” Hestem” **Zen der Rûznâme-i Zen** (Kadın Gazetesinde Yayımlanmış Makalelerin Derlemesi), 1. Baskı, Tahran: Kale Yayıncılık, 2000, s. 268.

⁷ Kâr, **a.g.e.**, s. 95, 339.

⁸ Menûçehriyân, **a.g.e.**, s. 21, 26.

⁹ Kar, **a.g.e.**, s. 337.

¹⁰ Kâr, **a.g.e.**, s. 92.

erkeklerin ise dışarıdaki bir işle meşgul olduğu o devirdeki uygulamaların kendi içinde bir hukuki dengesi olduğuna inanılmaktadır. Bu yüzden o günlerde erkeklerin diyeti kadınlarınkinden iki kat fazla tayin edilmişti. Ne var ki kadının da çalıştığı ve sorumluluk aldığı bir dönemde bu denge sarsılmıştır. Böylece kadın ve erkeğin alacakları diyet eşit miktarda olmalıdır. Özellikle günümüzde yaygınlaşan sigorta sisteminde diyeti ödemekle yükümlü olan devlet veya sigorta şirketleri kadınların tazminatını da erkeklerle eşit miktarda ödeyeceklerdir.¹¹

1.4. Vatandaşlıkta Eşitlik:

Vatandaşlık kişiyi devlete yakın tutan politik ve manevi ilişkilerdir. Temel hak ve sorumluluklar üzerinde bu ilişkiler etkilidir. Eşitlikçiler vatandaşlık hususunda aşağıdaki talepleri belirtmişlerdir:

A) Kadının vatandaşlığı bağımsız olmalıdır. Kadının vatandaşlığının kocasına bağlı olması mantıksız ve adaletsizdir. Kadın istemediği sürece, kocası sayesinde edindiği bir ülkenin vatandaşlığını alma ya da vatandaşlıktan çıkarılmaya evliliğin başlı başına bir etkisi olmamalıdır.

B) Genel kabule göre Milliyeti belirleyen esas unsur olarak görülen kan sayesinde saygın ve prestijli olunur. Erkeğin nesebi gibi kadının nesebi de çocuğun vatandaşlığı üzerinde etkili olmalıdır.

C) Aynı milliyetten olmayan eşlerin kişisel ve ulusal ilişkilerinde erkek tarafının hukuku öncelikli ve hakim olmamalıdır. Bu konuda kanunlar hukuki mantığa ve adalete göre araştırılmalı ve düzenlenmelidir.¹²

1.5. İran'ın “Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi”ne Katılması:

İran, “Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi”ne katıldığında talepler arasında hukuki eşitlik de vardır.¹³ Ancak İran'ın bu sözleşmeye dahil olmak istemesi ile sözleşme misyonu uyuşmamaktadır.¹⁴

1.6. İşlevsiz Hâle Gelen Geleneksel Kanun ve Kuralların Gözden Geçirilmesi:

¹¹ Muhsin Seyyidzâde, “Hûnbehâ-i Zenân Çerâ Nâberâber?”, *Zenân*, 37. Sayı, 6. Yıl, Eylül-Ekim 1997, s. 37.

¹² Farajollah Naseri, *Hukuk-i Zen der İran*, (Tahran: İran Kadın Örgütü, 1975), s. 128, Nakleden: Kâr, *Ref'-i Teb'iz ez Zenân* (Kadınlara Yönelik Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması), s. 201.

¹³ Horasani, *a.g.e.*, s. 268.

¹⁴ *Mihrengîz Kâr, Zenân der Bâzâr-i Kâr-i İran* (Cinsiyet Eşitsizliği Teorileri ile Birlikte), 2. Baskı, Tahran: Rûşengerân ve Mutâla'at-ı Zenân Yayınları, 2000, s. 286.

Eşitlikçi bir grup yazarın görüşüne göre İran'ın geleneksel ve günümüz yasalarının hazırlık sürecinde kadın karşıtı tutum sergilemesi nedeniyle bu kanunlar kadınların isteklerini karşılamamaktadır. Dolayısıyla kadınlara karşı gösterilen acımasız tavır da bunun eseridir.¹⁵ Eşitlikçilerin bu döneme kadarki tecrübeleri göstermiştir ki geleneksel kurum ve kurallar yeni toplum ihtiyacı sorunsalına yardım etmemiştir. Yani mutlaka toplumu ve kültürü korumak için kanun metinlerindeki değişimin hayata geçirilmesi gerekir. Bunun en somut örneği Düzenin Maslahatını Teşhis Konseyi'nin kurulmasıdır. Ancak İslam Cumhuriyeti Denetim Şurası (Şura-yı Negahban) ile kanun yönergelerinin uygunluğu konusunda bir uzlaşya varılamamıştır. Bu ihtilafın iş kanunundan temel yasalara kadar yönetim mekanizmasını bozması olası bir durumdur. Hükümet anayasayı değiştirirken Düzenin Maslahatını Teşhis Konseyi problemleri çözen bir kurum sıfatıyla hareket etmektedir. Bu sayede son kararı veren vesayetten daha güçlü Denetim Şurası'na ilk defa izin verilmiştir. Geleneklerin gölgesinde toplumun idare edilemediği zamanlarda bu kuralların zaman ve mekânın şartlarına uygun hâle getirilmesi gerekmektedir.¹⁶

Birtakım eşitlikçiler ise sağlık ve insan hakları konusunun ne pahasına olursa olsun uyulması gereken temel ilkeler olduğunu belirtmiştir.¹⁷ Bu istekler neticesinde İran hukuk sisteminin genel yapısı da değiştirilecektir.

Hukuki alandaki eşitlik taleplerinin en önemlileri şöyle sıralanmıştır: ¹⁸

A. Kanunlarda kadın ve erkek arasındaki farklılıklar gözetilerek hazırlanmış her madde düzeltilmelidir. Sadece cinsiyeti nedeniyle erkeğin faydasına olan tüm kanunlar iptal edilmelidir.

B. Medeni ve sosyal hukukta kadın ve erkek arasında tam eşitlik sağlanmalıdır.

C. Hükümet kanunları uygulamak için adaleti sağlamalı, gözlemci kurullar oluşturmalı, kadınların aleyhinde ayrımcı çalışmalar yürüten kurumları kontrol etmelidir. Ayrıca yerel yasalar da kadın ve erkek eşitliğini kabul etmeli, bunu ihlal edenleri cezalandırmalıdır.

¹⁵ Zehrâ Râhneverd, vd., *Mecmu'a-i Musâhebehâ ve Çekîde-i Makâlât-i Hümâyiş-i İslâm ve Feminism*, 1. Baskı, Meşhed: Defter-i Nihâd-ı Nümâyendegî-i Makâm-i Mu'azzam-i Rehberî der Dânişgâh-ı Meşhed Yayınları, 2000, s. 32, 33.

¹⁶ Muhammed Zimeran-Şîrîn Ebâdî, *Sünnet ve Teceddüd der Hukûk-i İran*, 1. Baskı, Tahran: Kütübâne-i Genc-i Dâniş Yayınları, 1996, s. 260.

¹⁷ Nevşîn Ahmedî Horâsânî, *Zenân (Zîr Saye-i Pederhânde-hâ)*, 3. Baskı, Tahran: Tosie Yayınları, 2002, s. 8.

¹⁸ Sârâ Kâzî, "Be Münâsebet-i Bozorgdâst-i Rûz-ı Zen", İttihâdiye-i ve Sosyaliştâ-i İnkılâbî, 05.03.2001. Kargar.org/zan/march 01.htm; Menûçehriyân, a.g.e., s. 62; Kâr, Ref'e..., s. 64, 66, 67.

D. Yasalar tüm alanlarda adalet, eşitlik ve toplumun ihtiyaçlarına göre olmalıdır.

2. Ailevi Konulardaki Talepler

İran'ın geleneklerinde ve kültüründe ailenin yeri ve rolü üzerine uzun süre eşitlikçilerin yoğun eleştirisi olmuş ve ciddi bir düzenleme isteğinde bulunmuşlardır. Çünkü onların görüşüne göre ailenin rolü eşitsizliğin ortaya çıkışında ve kalıcı hâle gelmesinde çok güçlü, etkili ve kalıcıdır. Reform istekleri taleplere ulaşmaya kadar aile tartışmalarına tüm detaylarıyla girmişlerdir. Taleplerin en önemli maddeleri şöyledir;

2.1. Boşanma, nikahın feshedilmesi hakkı ve yeniden evlenme hakkındaki medeni kanunun 1023, 1029, 1122, 1133, 1148, 1154 maddeleri oldukça acımasız olan bu maddelerin kadın-erkek eşitliği doğrultusunda düzenlenmelidir.¹⁹

2.2. Mehir ve nafakanın varlığı kadınlara hakarettir ve bu durum ortadan kaldırılmalıdır.²⁰

2.3. Medeni Kanunun kadının istihdamının kocasının rızasına tabi olduğunu ve aksinin doğru olmadığını belirten 1117. maddesine itiraz edilerek kadının istihdam özgürlüğü savunulmalıdır.²¹

2.4. Erkeklerin eşlerini öldürmelerindeki tüm bahaneler ortadan kaldırılmalıdır.

2.5. Çocukların velayet ve vesayet hakkı, vasi ataması ve kimlik kartlarındaki düzenlemeler ile çocukların soyadlarının tayin edilmesi konusunda kadın ve erkeklere tam eşitlik sağlanmalıdır.²²

2.6. “Lian” erkeğin karısını zina ile suçlaması ve bunu dört şahitle ispat edememesi halinde hakim önünde yemin etme anlamında bir İslam hukuku terimidir. Yani erkeklerin delil sağlamasına gerek kalmadan eşlerine yönelik suçlamalarına karşı yararlanacağı bir haktır. Sadece erkeklere verilen bu ayrımcılık da ortadan kaldırılarak kadın ve erkekler eşit haklara sahip olmalıdır.²³

2.7. Hükümet büyük bir kısmının ekonomik güvenliği sağlanana kadar ev hanımlarını da sosyal güvenlik yasalarına tabi tutmalıdır.²⁴

¹⁹ Menûçehriyân, **a.g.e.**, s. 29-31, 39-43.

²⁰ Menûçehriyân, **a.g.e.**, s. 35-37.

²¹ Menûçehriyân, **a.g.e.**, s. 92-95.

²² Kâr, **a.g.e.**, s. 339-348; Menûçehriyân, **a.g.e.**, s. 44,57; Muhammed Bicenverdî, **Selam Gazetesi**, No. 2095, Yıl: 8, (27.8.1998), s. 9.

²³ Kâr, **a.g.e.**, s. 35.

²⁴ Kâr, **a.g.e.**, s. 345.

2.8. Erkeğin rızasına tabi olan doğum kontrolü kadının saygınlığını azaltmaktadır. Oysa kadının erkeğin kısırlaştırılmasına dair herhangi bir tasarruf hakkı yoktur. Bu durum mutlaka düzeltilmelidir.²⁵

2.9. Kadın ve erkeğin ortak malları eşit paylaşılmalı ve bu ortak mallar miras olarak devredilmelidir.²⁶

2.10. Hükûmet birbirini zor duruma sokan her iki tarafa aynı muamele ederek eşit ceza vermelidir.²⁷

2.11. Kadına evlilik yoluyla ödenen mehir yeniden düzenlenmelidir. Yani kadınlara da başkasına ihtiyaç duymadan ekonomik bağımsızlıklarını elde edinceye kadar erkeklerin sahip olduğu hak ve özgürlükler verilmelidir. Bunlar, onların karanlık günlerinde bir lamba ve yaşlılıklarında bir koltuk değneği niteliğinde olacaktır.²⁸

2.12. Aile içinde alınan kararlar kadının tasarrufu dışındadır. Bunun için kadın ve erkeğe ayrılan iş bölümünün ortadan kaldırılacağı ilk alan ailededir ve düzenlemeler buradan başlamalıdır.

2.13. Kadının annelik sıfatı yeniden inşa edilmelidir. Çünkü kadın anne olmadan önce insandır. Bu nedenle kadınların topluma aktif katılımının önündeki maddi, manevi (ev hanımlığı, çocuk sahibi olmak gibi) ve yasal engeller ortadan kaldırılmalıdır.²⁹

2.14. Kadını geri plana iten en önemli faktörler doğum yapması, cinsiyeti ve çocuğunu topluma adapte etme çabasıdır. Bu durumu düzeltmek için bu temel vazifeler erkeğin de sorumluluğuna verilmelidir.³⁰

2.15. Kadının kimliğinin ve esas rolünün farkındalığı evinin dört duvarı içindeki yaşamında şekillenir. Bir kadın ancak yeteneklerinin ve gerçek rolünün farkında olarak öz değer elde eder. Kadınlar kendileri için isteme ve talep etmeyi öğrenmelidir. Kendini tanımadan, yaşamını, tabiatını sevmeyen, iki cinsten biri olarak kadınlık değerini anlamadan söz konusu dengeyi oluşturmak için umut beslemek beyhudedir. Bu bilinç aynı zamanda topluma da kazandırılmalıdır.³¹

2.16. Aile kanunları kadınlar lehine düzenlenmelidir. 1999 yılında onaylanan “küçük veya engelli çocukların velayetlerinin annelerine verilmesi” kanununa izin

²⁵ Kâr, a.g.e., s. 348.

²⁶ Kâzî, a.g.e.

²⁷ Kâzî, a.g.e.

²⁸ Menûçehriyân, a.g.e., s. 36.

²⁹ Ali Rızâ Afşâr Niyâ, **Zen ve Rehâyi-i Nîruhâ-yi Tovfîd**, 1. Baskı, Tahran: Pişgâm Yayınları, 1978, s. 232-234.

³⁰ Ferhat Kâim Mekâmî, **Âzâdî yâ Esâret-i Zen** (Kadın Sosyolojisine Giriş), Nazariyehâ-yi Cedîd-i Siyâsî-3, 1. Baskı, Tahran: Cavidan Yayıncılık Kurumu, 1956, s. 86.

³¹ Elaheh Baograt, **Zenâne**, 1997, s. 18.

verilme nedeni muhakeme edilmiştir. Bu kanunun sebebi ilk olarak babası şehit edilen veya ölen küçük ve engelli çocukların velayetlerinin annelerine verilmesidir. İkinci neden ise çocukların maddi ihtiyaçlarının karşılanması dinî makamların tasarrufunda olmasıdır. Hükümet ya da şehit kurumu tarafından ödenen para ise annenin kullanımındadır. Üçüncüsü de annelerin evlenmesi çocukların velayetini almaya engeldir. Bu durumda babanın akrabalarının izni annenin menfaatini sınırlamaktadır. Oysa kanunların toplumun çıkarlarına uygun bir şekilde değiştirilebileceği açıktır.³² Geçmişte düzenlenen çocuğun velayeti hakkındaki kanunların yeniden İslam hukukçuları ve âlimlerin görüşleri doğrultusunda çocuğun yararına göre yenilenmesi mümkündür.³³

2.17. Çocuklar topluma aittir. Onu dünyaya getiren anne ve babalar çocuğu toplum için eğitmekle vazifelidir. Bu yüzden hükümet çocukların eğitim, öğretim ve yetiştirilmesinde önemli bir role sahiptir. Nesilleri oluşturmak devletin vazifelerinden biri olmalıdır.³⁴

2.18. Kadının evdeki iş yükünü azaltmak için uygun bir teknoloji tesis edilmelidir.

2.19. Dinî ve kültürel alanlardaki yanlış ataerkil görüşleri ve bunların kemikleşmiş kalıntılarını tüm yönleriyle ortadan kaldırmak için sürekli ve sabit bir kültürel devrim gerçekleştirilmelidir.³⁵

3. Kültürel ve Sosyal İlişkiler Alanında Talepler

Bu alan, İranlı kadınların eşitlik arayışında faaliyet gösterdiği ilk alandır. Bir asır önceki yazılardan bunu görmek mümkündür. Kadınlar hemcinsleri için akıldan noksan, hileci, dolandırıcı gibi ithamlara itiraz ederek bunlar arasındaki çelişkiye işaret etmişlerdir. Buna göre akıldan noksan olan bir kişi nasıl olur da bir akıllıyı kandırabilir?³⁶

Eşitlikçilere göre kadınların farkındalığının oluşması için gerekli istihdam, sosyal ve ekonomik olanaklar sağlanmalıdır. Kadınların istihdamı sayesinde geleneksel tipteki aile yapısı değişecek ve kadınlar toplumsal üretime dahil olabilecektir. Bu konuda erkekler

³² Kâr, a.g.e, s. 334, 335.

³³ Kâr, a.g.e. s. 335.

³⁴ Masume Bakirian, Zen der Câme'e-yi İmrûz. Perhîz ez Şi'âr; Nakş-ı Hükümet, **Zenân ve Goftegu Temeddinha (Hülâsa-i Makalat Hemayeş Nakş-ı Zen der Goftegu Temeddünha)**, 1. Baskı, Tahran: Berg-i Zeytun Yayınevi, 2000, s. 102.

³⁵ Zehrâ Şecâî, **Müşâreket-i Siyâsî-yi Zenân der İran. Gabl ve B'ad ez İnkılâb-i İslâmî-yi İran**, Tahran İslâmî Azad Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümü, Yüksek Lisans Tezi, 1991-1992, s. 125, 126.

³⁶ Efsâne Necm Âbâdî-Mellah Nerces Mihrengiz, "Nigeriş ve Nigâriş-i Zen", -2- **Bîbî Hânım Astarabâdî ve Hânım-ı Efsel Vezîri Mâder ve Duherî ez Pişgâmân-i Ma'ârif ve Hukûk-ı Zenân**, (Efsel Vezîrî'nin Anlatımı ve Nerces Mihrengiz Mellah2m Kaleminden), Derleyen: Efsâne Necm Âbâdî, 1.Baskı, Amerika: Chicago, Midland Yayıncılık, 1996, s. 89-92.

kadınların yardımcısı ve yol arkadaşı olmalıdır. Aynı zamanda kadınların zulme ve ayrımcılığa karşı haklarını bilmesi, savunması ve diğer kadınlarla iletişim sağlaması için bir birlik oluşturulmak istenmiştir. Çünkü kadınların iş tecrübesini ve sosyal ilişkilerini geliştirmesi, doğum oranlarıyla birlikte aileye harcanan zamanın da azaltılması gibi farkındalıkların ileri seviyede olması toplum için faydalı olacaktır.³⁷

Eşitlikçiler sosyal izolasyonun en önemli unsurlarından biri olarak ‘hicab’ı göstermişlerdir. Bir asır önce kadınların faaliyet alanlarının sınırlanmaması adına hicaba itiraz edilerek en azından şeklinin değişmesi hedeflenmiştir. Yirminci yüzyılın başlarında bir hicap tasarlayan Bakan Hatice Efzel’in örtünmenin amacına yönelik araştırmaları kadınlara özgürce faaliyet gösterebilme imkânını da hazırlamıştır.³⁸

İran’da geleneksel çarşaf ve peçeyi protesto eden bazı yazarlar, bu örtünme şeklinin İslam ile hiçbir ilgisi olmadığını iddia etmişlerdir. Onların argümanları arasında bölgedeki diğer ülkelerin kabile ve köylerindeki kadınların yüzlerini örtmediği bu örtünme sadece kasabadaki halk arasında yaygındı. Çünkü onlar kendi kararlarını verebilecek durumdaydı. Güvenliğin zor şartlarda sağlandığı kasabada erkekler eşlerinin ve kızlarının namuslarını kötü niyetli erkeklerin zina ve açgözlülüklerinden korumak için onları örtülü tutmaktan başka bir çare bulamamıştır. Ancak ilerleyen dönemlerde bu sebep geçerliliğini yitirdiği için kadınlar kıyafet seçimlerinde özgür bırakılmalıdır. Bu özgürlük kadınların iffet ve saygınlığının kaybı manasına gelmez. Bilakis kadınlar zamanla aşırılıklardan kaçınarak ölçülü davranmaya başlayacaklardır.³⁹

Eşitlikçiler hicap özgürlüğünü baskı ve zorlama ile değil bir süreç dahilinde toplumun kendi kendine çözmesini istemişlerdir.

Taleplerden önemli bir bölümünü de şimdiye kadar kadınlar için kalıplaşmış onur ve şeref gibi ahlaki değerlerin yeniden gözden geçirilmesi oluşturmuştur. Değişen zaman dikkate alındığında kadının varlığı tüm alanlarda gerekli hâle gelmiştir. Bu tür değerler eğitim, yönetim ve iş ortamlarında kadınların erkeklerle bir arada bulunması nedeniyle öne çıkmıştır. Eşitlikçilerin dernek ve teşkilat gibi kadınların toplandığı merkezler tesis etmek için gerekli zemini oluşturması kadınları yöneticilerin ve idari kurumların kararından bağımsız kılacaktır. Diğer bir deyişle kadınların insani hakları devletin değişkenlerinden

³⁷ Hadice Sefiri, *Câme’e Şinâsi-i İştigâl-i Zenân*, 1. Baskı, Tahran: Müessese-i İntişârâtî-yi Tebyân Yayınları, 1998, s. 133, 134.

³⁸ Necm Âbâdî, *a.g.e.*, s. 81, 92-95.

³⁹ Ziyaeddin Tabatabati, “Şâ’ir-i Millî: Şahsiyet, Hürriyet, İctihât”, Ed. Hüşeng Gülşîrî, *Cidâl-i Nakş bâ Nakkâş der Âsâr-i Sîmîn Dânişver*, 1. Baskı, Tahran: Nilüfer Yayıncılık, 1997, s. 238-341.

biri olmamalıdır. Aynı şekilde toplumsal büyümenin sağlanması ve buna uyum için şehir ve kırsallarda kadın kulüpleri kurulmalı, kız çocukları ve genç kadınlar bu merkezlere kaygı duymadan katılabilmelidir.⁴⁰

4. Siyasi Alandaki Talepler

Yaklaşık yarım asırdır kadınlar eşitlikçilerin seçim hakkı talepleri sayesinde seçimlere katılarak şehirlerin yönetiminde sorumluluk sahibi olmuşlardır. Seçim hakkından yoksun bırakılan kadınlar kendilerini büyük bir suçlu gibi hissetmişlerdir. Peki, gerçekte kadınların bu haktan mahrum bırakılması ne manaya gelmektedir?⁴¹

Bugün dahi bazı eşitlikçiler toplumdaki hak paylaşımının cinsiyetten münezze bir şekilde eşit ölçüde olması gerektiğine inanmaktadır. Bu görüşe İslam'ın hiçbir engeli olmamasına rağmen geleneksel bakış açısına sahip politikacılar itiraz etmektedir.⁴²

Eşitlikçiler; kadınların yargı, cumhurbaşkanlığı, fetvasına başvuru içtihat sahibi en yetkili ayetullaha verilen unvan olan Merci-i Taklid, on iki imamın temsilcisi sayılan Velayeti Fakih gibi dinî ve siyasi makamlara gelebilmesi için fetva veren Yusuf Sani'i, Salihi Necef Abadi ve Musevi Erdebili gibi fakihlerden aldığı destek ve referansla hareket etmişlerdir.⁴³ Eşitlikçiler, anayasanın erkeklerin görevde kalması şartına rağmen kadınların siyasi ve idari pozisyonlara⁴⁴ katılımının önündeki tüm engelleri kaldırmak istemişlerdir. Rehberlik veya rehberlik şurası üyeliği⁴⁵, Cumhurbaşkanlığı⁴⁶, Yargı Başkanlığı⁴⁷, yargı üyeliği⁴⁸, Yargıtay Başkanlığı, devrim muhafızlığı ve ordu mensubiyetliği, Anayasayı koruma konseyi üyeliği, bakanlıklar, İslam Cumhuriyeti Radyo ve Televizyon Kurumu Başkanlığı, Yüksek Ulusal Güvenlik Konseyine Üyelik, Düzenin Maslahatını Teşhis Konseyi gibi resmî alanlarda doğrudan ya da dolaylı olarak mahrum tutulmuşlardır.⁴⁹

⁴⁰ Kâr, **a.g.e.**, s. 220, 221.

⁴¹ Menüçehriyân, **a.g.e.**, s. 5-22.

⁴² Seyidzade, **Zenân der Câme'e-yi Medenî Çe Endâze Sehm Dâred?**, 1. Baskı, Tahran: Katre Yayıncılık, 1998, s. 133.

⁴³ Kâr, **Müşâreket-i Siyâsi-yi Zenân**, 1. Baskı, Tahran: Rûşengerân ve Mutâla'at-ı Zenân Yayınları, 2000, s. 61, 120, 121.

⁴⁴ Kâr, **a.g.e.**, s. 145.

⁴⁵ Kâr, **a.g.e.**, s. 57, 58.

⁴⁶ Rahneverd, **a.g.e.**, s. 34; Kâr, **a.g.e.**, s. 59, 60.

⁴⁷ Kâr, **a.g.e.**, s. 64.

⁴⁸ Pervane Taleghani, "Kazâvet-i Zen", **Mecmu'a-yi Musâhebehâ ve Çekîde-i Makâlât-ı Hümyâş-i İslâm ve Feminism**, Meşhed: 2000, s. 133-136; Kâr, **a.g.e.**, s. 67-71.

⁴⁹ Kâr, **a.g.e.**, s. 71-75, 60-64, 52, 37.

Eşitlikçilerin görüşüne göre kadınların kanunlardaki varlığı da tek başına cinsiyet eşitsizliğine çare olamaz. Hükümet kültürel yapısından, partiler ve bağımsız kurumlardan aldığı güven ile kadınları toplumsal, siyasi ve dinî tüm alanlardan siyaset sahnesine çekmeli ve buna herkesin katılımını sağlayacak kanun teklifini hazırlamalıdır.⁵⁰

Kadınların siyasete katılmalarını teşvik etmek için aşağıda açıklanan talepler gündeme getirilmiştir:⁵¹

4.1. Kadınların problemlerini daha iyi anlatan ilmi araştırmalar ve toplumsal değerleri değiştiren kaynaklar aracılığıyla onların siyasi hayata eşit ve tam katılımı sağlanmalıdır.

4.2. Kadınların siyasete katılmaları sadece tarihsel akımları inşa etmek için kullanmak ve yönetici pozisyonlarındaki varlıklarıyla ilgili değildir. Kadının toplumsal hayattaki rolü konusu herkesin ilgi ve isteği olmalıdır.

4.3. Kadınların işe alınmasında yönetim tek etkin unsur değildir. Sosyal alanlarda kadınların katılımını sağlamak için siyasi kültür daha fazla güçlendirilmelidir.

4.4. Gelenekler, daha iyi devam etmesi için incelenmeli ve olumlu anlamda gözden geçirilmelidir.

4.5. Toplumda erkeklerin rolleri değişmeden kadınların rol değişimi tek başına mümkün değildir.

4.6. Ailelerin kadınların siyasi katılımına yönelik tutumları değiştirilmelidir.

4.7. Politika ve toplumsal hayatta aynı oranda olmayan kadın katılımı toplumsal kurumların ve hükümetin uygulamalarının sonucudur. En önemli politika kadınlara azınlık gruplardan daha fazla önem verilerek ihtiyaçlarının bilinmesidir.

4.8. Politikaya katılım sosyo-ekonomik yapılarla desteklenmeli, kanuni ayrımcılık da ortadan kaldırılmalıdır.

4.9. Ülkelerde adil toplumsal düzenin oluşturulması tüm kadınların katılımına dolayısıyla sadece görünen eşitliğe değil aynı zamanda gerçek eşitliğin kazanılmasına bağlıdır.

4.10. Millî politika toplumun kültürel durumu göz önüne alınarak koordine bir şekilde yürütülmelidir.

⁵⁰ Kâr, a.g.e., s. 46.

⁵¹ Nasrin Mosaffa, *Müşâreket-i Siyâsî-yi Zenân der İrân* 1. Baskı, Tahran: Vezâret-i Hâricî Yayınları, 1996, s. 178, 179.

4.11. Topluluk ve gruplarda kadınların taleplerini ifade etmeleri için şartlar sağlanmalıdır.

4.12. Kadınların siyasi sistem ile ilişkisi için uygun yapısal mekanizmalar oluşturulmalı ve bunlar genişletilmelidir.

4.13. Karar verme sürecinde eğitilmiş ve tecrübeli kadınlardan istifade edilebilir.

5. Eğitim Alanında Talepler

Yüz yıl önce İranlı kadınlar eğitimde erkeklerle eşit haklara sahip olma isteğiyle âlimlere ve yetkili kişilere mektup, makale yazarak durumu protesto etmişlerdir. Kadınlar bu süreç boyunca eğitim alanında çeşitli başarılar elde etmiş olsalar da erkeklerle eşit olma arzularının yakın gelecekte gerçekleşmeyeceği görülmektedir. Eşitlikçiler her iki cins için belirlenen uzmanlık alanlarını ve farklı ders metinlerini ortadan kaldırarak ders kitaplarındaki kadın imajına dair klişeleri düzeltmek istemişlerdir. Aynı durumun görüldüğü çocuk kitapları ve medya organları da reform isteklerinin hedefi olmuştur. Onların bu alandaki en önemli istekleri aşağıda belirtilmiştir:

5.1. Kadınların ileri eğitimleri ve yüksek öğrenim seviyesine ulaşması için daha fazla mali destek sağlanmalıdır.

5.2. Mevcut hak ve olanaklar hakkında kadınlar gerçek anlamda bilgilendirilmelidir.

5.3. Üniversitelerin tüm bölümlerinde eğitim alma şartları kadınlar için de sağlanmalıdır.

5.4. Kadınlar için mesleki eğitim büyümede en etkili adımlardan biridir. Bu eğitim kadınlara özgü bazı özel mesleklerle sınırlandırılmamalı aksine çeşitli meslekler de bu gruba dahil edilmelidir.

5.5. Üniversite eğitimi almış kadınlar karar verici yönetim grubuna dahil olmalıdır.⁵²

5.6. Kız çocuklarının resmî eğitimi yaygınlaştırılarak gerekli olanaklar sağlanmalıdır. Okulların ikamet yerlerine yakın kurulması ve ailelere yapılan mali destekler köylerdeki kız çocuklarının eğitimlerine devam etmelerine katkı sağlamaktadır.

5.7. Okuma yazma bilmeyen kadınlara bu yönde eğitim desteği yapılmalıdır. Kesin ve geniş bir uygulama olmadan nüfus kontrol programlarının bir çare olmadığı açıktır.⁵³

⁵² Sefiri, a.g.e, s. 133, 134.

⁵³ Kâr, *Zenân...*, s. 220.

6. Ekonomi Alanında Talepler

İstihdam ve iş piyasası eşitliklerinin çok önem verdiği bir alandır. Ayrıca bu sahada eşitliğe ulaşıldığı takdirde tam eşitliğin sağlanacağı düşünülmektedir. Bir grup kadın yazılarında kadınların çalışma hakkından yoksun bırakılmalarına itiraz ederek özgürce çalışmalarını istemiştir.⁵⁴

Eşitlikçilerin kadınların istihdam probleminin çözülmesi konusundaki en önemli talepleri şöyledir:

6.1. Kadınların istihdamı üzerine yeterli seviyeye ulaşamayan sosyoloji araştırmaları yasalarda kadınlara karşı yapılan ayrımcılığın çok fazla olduğunu belirtmektedir. Buna dikkat etmek ve bu alanlarda araştırma yapmak zorunludur.

6.2. Hükümetin politikaları daha fazla kadının istihdam edilmesi yönünde düzenlenmelidir. Bu amaçla geliştirilen kadınların potansiyel yetenekleri toplumun ilerlemesine katkı sağlayacaktır.

6.3. Hükümet kadınlara yönelik politikalarıyla; hamilelik, doğum ve süt verme dönemlerinde maaş ve prim ödemesi, çocuk sahibi olduklarında ise anaokulu gibi olanaklarla onları desteklemelidir.

6.4. Kadınların çocuk bakım döneminde izin kullanması için iş piyasasında yeni düzenlemeler yapılmalıdır.⁵⁵

6.5. Kadın ve erkeğin istihdamı aynı oranda olmalıdır.

6.6. Kadınların teşvik edilmesi için gerekli şartlar sağlanmalıdır.

6.7. Kadınların Hamilelik, doğum izni veya evlenme nedeniyle işten çıkarılması yasak olmalıdır. Bu kuralı ihlal edenler cezalandırılmalıdır.⁵⁶

6.8. Sağlık hizmetleri için uygun bir bütçe hazırlanmalıdır. Bu merkezlerin hazırlık aşamasında bir kültürel planlama yapılmalı ve bu, gönüllü kadınların işgücü desteğiyle tamamlanmalıdır. Kısa film yapmak ve televizyonda yayınlamak, merkezlerin kadınlarla olan ilişkisini güçlendirmenin en iyi yollarından biridir.⁵⁷

6.9. Kırsal bölgelerdeki kadınların yaptıkları işlerin yoğunluğu ve problemleri erkeklere ve şehirde yaşayan kadınlara göre daha fazla olduğundan onlara özel bir ilgi gösterilmelidir. Göçebe kadınların ise kırsal bölgelerdeki kadınlara göre daha fazla sorunu vardır. Bunun için alınması gereken tedbirler şöyle olmalıdır:

⁵⁴ Necm Âbâdi, **a.g.e.**, s. 85-89.

⁵⁵ Sefiri, **a.g.e.**, s. 133, 134.

⁵⁶ Kâr, **Ref'e...**, s. 269-281.

⁵⁷ Kâr, **a.g.e.**, s. 289.

- Katılımlarının planlı olması,
- Sağlık durumlarının normal kabul edilebilir seviyede olması,
- Geçimlerini sağladıkları işlerin resmî olarak tanınması ve sağlık sigortasından faydalanmaları,

-Mesleki ve teknik iş eğitimi onlara uygun olacak şekilde düzenlenmelidir. ⁵⁸

6.10. Katılım kelimesini yanlış kullanan reklamlar kadınların istihdam alanını oldukça daraltmaktadır. Mesleklerin erkek ve kadınlara göre taksim edilmesi ve işe alım sürecindeki cinsiyet ayrımcılığı ortadan kaldırılmalıdır.

6.11. Kadın istihdamını artırmak için dinî ve ananevi kaynaklardan nasıl faydalanacağına dair uygun bir tartışma ortamı oluşturulmalıdır. Böylece kültürel öğelerin değişmesinden etkilenen toplumda öngörülen gelişmeler kabul görecektir.

6.12. kadının iş hayatına katılımını doğrudan veya dolaylı olarak engelleyen aile işleri, cezai konular, istihdam ve eğitim ile ilgili tüm yasalar gözden geçirilmelidir.⁵⁹

6.13. Kadın ve erkeğin eşit derecede değerli kabul edildiği ilkenin genişletilmesiyle oluşturulan fırsat eşitliği toplumda ve ailede de yaygınlaşmalıdır.

6.14. İstihdam alanındaki ekonomik faaliyetler, ölümler ve hastalıklar dahi kadınların bu alanlardaki yerlerinin doğru bir şekilde anlaşılincaya kadar cinsiyete göre ayrılmıştır.

6.15 Kadınların üretime dair sorumlulukları kapsamlı ve gerçek bilgiler ışığında toplanmalıdır.

6.16 Ücretsiz ve gayri resmî işlerde çalışan kadınlar belirlenerek çalışmalarının ekonomik değerleri tayin edilmelidir.

6.17 Kadınların ekonomik imkânları artarken ikili ilişkilerdeki sorumluluklarının yükü de azaltılmalıdır.⁶⁰

Sonuç

Çalışmamızda İranlı eşitlikçilerin talepleri net bir şekilde gözden geçirilerek listelenmiştir. Onların nihai amacı bu taleplerin ideal toplum düzenine ulaşmaya katkı sağlamasıdır.

⁵⁸ A.g.e., s. 306-319.

⁵⁹ Kâr, *Zenân...*, s. 220, 221.

⁶⁰ Muhammed Şeyhî, “Zen Be Unvân-i Zîrbînâ-i Tovse’ê”, *Mecmu’a-i Makâlât-i Dowmîn ve Sevomîn Seminar-i Sîmâ-i Zen der Câme’e*, 1. Baskı, Tahrân: Ez-Zahra Üniversitesi, S 2-3, 1995, s. 210.

İran'daki eşitlikçileri batı ile mukayese edecek olursak İran'daki listenin daha uzun olduğunu görürüz. Bunu iki ana sebeple açıklayabiliriz. Birincisi Batı'da kapsamlı reformlara karşın kendilerinin daha şiddetli bir ayrımcılığa maruz kaldıklarına inanılmaktadır. İran'da ise yeni tamamlanan reformlar, talepleri tam karşılayamamıştır. Böylece Batı'da eşitlik ilkesi gözetilerek oluşturulan kanunlar İran'a göre çok daha ileridedir. İkincisi ise reform istenilen alanların birçoğu insanların gelenek ve inançlarını kapsayan kültürel ve toplumsal alanlardır. Batıda halkın eğitim, öğretim ve kültür üzerindeki çalışmaların düzenlenmesi eşitlik isteklerinden çok daha önce gerçekleştirilmiştir. Ancak İran'da hemen her alanda etkili olan siyasi yönetim hayati role sahiptir. Bu yüzden İranlı eşitlikçilerin halkın inançlarının ve geleneklerinin dahi yeniden düzenlenmesi için sadece hükûmete başvurmaları gerekir.

İranlı eşitlikçiler bu dönemde belirtilen talepler dışında çeşitli ideolojik, sosyal ve güvenlik sebepleriyle aile dışında kalan ilişkiler gibi bazı alanlara hiç değinmemişlerdir. İran kadın hareketi kadınlar için bir çıkış yolu bulma amacı taşısada bu hareket feminizm konusunu anlamak için yeterli değildir.

İranlı eşitlikçiler bazı alanlara çok fazla yoğunlaşmışlardır. Mesela yoğun ve hatta saldırgan bir ayrımcılık nedeniyle hukuk ve hükümetin kadınlarla ilgili konulara aşırı müdahalesi nedeniyle siyaset alanları ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Eşitlikçilerin büyük ilgi gösterdiği bir diğer alan ise ekonomik bağımsızlığın başlangıç olduğuna olan inançlarından dolayı ekonomi ve istihdamdır. Eşitlikçilere göre ekonomik özgürlüğe sahip olan kadınlar eşitlik konusuna daha fazla önem vermişlerdir.

Eşitlikçilerin tüm yönleriyle ayrımcılığı ortadan kaldırma çabası; hukuki eşitliğin sağlanması, iş yerlerinde ayrımcılığın ortadan kaldırılması, bireylerin eşit haklar elde etmesi, kadınların sosyal ve politik tüm rollere ve konumlara erişebilme imkânının oluşturulması, eşit şekilde sosyalleşme ve eğitim alabilme hakkının tesis edilmesi, kadın ve erkek karşılaştırmasının ortadan kaldırılması ve evdeki yaşamda eşitliğin sağlanmasına bağlıdır. Aynı zamanda kadının kendi bedeni üzerindeki hakları da dile getirilmiştir. Buna göre kadınların bir araç olarak cinsel obje konumunda görülmesinin önüne geçilmesi, kürtaj özgürlüğünün tanınması, kadına yönelik cinsel taciz ve şiddetle mücadele edilmesi, kadının sağlığına önem verilmesi ve çocuklarını güvende tutması için bir merkezin açılması gerekmektedir.

Sonuç olarak söylenebilir ki hem batılı hem İranlı eşitlikçiler cinsiyetten münezzeh her türlü ayrımcılığı ortadan kaldırarak tam eşitliği sağlamayı böylece insani şartlara

ulaŐmayı hedeflemektedirler. Ancak İnan'daki farklı toplumsal ve idari yapı problemlerin izahında ve taleplerin sıralanmasında pek çok zorluğa neden olmaktadır.

Kaynakça**Kitaplar**

- Afşâr Niyâ, Alî Rızâ, **Zen ve Rehâyî-i Nîruhâ-i Tovfîd**, 1. Baskı, Tahran, Pîşgâm Yayınları, 1978.
- Ahmedî-i Horâsânî, Nevşîn, **Zenân Zîr-i Saye-i Pederhânde-hâ**, 3. Baskı, Tahran, Tovse'e Yayınları, 2002.
- Bakirian, Masume. "**Zen der Câme'e-i İmrûz. Perhîz ez Şi'âr; Nakş-ı Hükûmet**", **Zenân ve Goftegû-i Temeddühâ**, (Medeniyetlerin Diyalogunda Kadınların Rolüne İlişkin Konferans Bildirilerinin Özeti), 1. Baskı, Tahran, Berg-i Zeytûn Yayıncılık, 2000.
- Birleşmiş Milletler, **Vaz'-ı Hukûk-ı Zenân der Cihân** (Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği Tercüme Raporu 1958), Tercüman: Mihrengiz Menûçehriyân, 2. Baskı, Tahran, İttihâdiye-yi Zenân-ı Hukukdân-ı İran Yayınları 1964.
- Kâim Mekâmî, Ferhat, **Âzâdî yâ Esâret-i Zen (Kadın Sosyolojisine Giriş), Nazariyehâ-yi Cedîd-i Siyâsî-3**, Tahran, Cavidan Yayıncılık, 1956
- Hâşimî, Fâize, "Men Muhâlif-i Feminism be Ma'nâ-ı "Zen Sâlârî" Hestem", **Zen der Rûznâme-i Zen** (Kadın Gazetesinde Yayımlanmış Makalelerin Derlemesi). 1. Baskı, Tahran, Kale Yayıncılık, 2000.
- Kâr, Mihrengiz, **Hukûk-ı Siyâsî-i Zenân-ı İran**, 1. Baskı, Tahran, Rûşengerân ve Mutâla'at-ı Zenân Yayınları, 1997.
- _____, **Müşâreket-i Siyâsî-yi Zenân**, 1. Baskı, Tahran, Rûşengerân ve Mutâla'at-ı Zenân Yayınları, 2000.
- _____, **Ref'-i Teb'îz ez Zenân** (Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi ile İran Anayasasının Karşılaştırılması), 1. Baskı, Tahran, Pervin Yayıncılık, 1999.
- _____, **Zenân der Bâzâr-ı Kâr-ı İran** (Cinsiyet Eşitsizliği Teorileri ile Birlikte), 2. Baskı, Tahran, Rûşengerân ve Mutâla'at-ı Zenân Yayınları, 2000.
- Menuçehriyan, Mihrengiz, **İntikâd** (Ceza, Medeni ve Temel Kanunlarda Kadın Hakları), 2. Baskı, Tahran, Sâzmân-ı Dâvtalebân-ı Himâyet-i Hânevâde Yayınları, 1963.
- Musaffâ, Nasrin, **Müşâreket-i Siyâsî-yi Zenân der İran**, 1. Baskı, Vezâret-i Hâricî Yayınları, 1996.

- Necm Âbâdî, Efsane ve Nerces Mihrengiz Mellah, “**Nigeriş ve Nigârîş-i Zen**”,-2- **Bîbî Hânım Esterâbâdî ve Hânım-ı Efsel Vezîrî Mâder ve Duhterî ez Pişgâmân-ı Ma’ârif ve Hukûk-ı Zenân**, (Efsel Vezîrî’nin Anlatımı ve Nerces Mihrengiz Mellah’ın Kaleminden), Derleyen: Efsâne Necm âbâdî, 1. Baskı, Amerika: Chicago, Midland Yayıncılık, 1996.
- Râhnâverd, Zehrâ vd. **Mecmu’a-i Musâhebehâ ve Çekîde-i Makâlât-î Hümâyiş-i İslâm ve Feminism**, 1. Baskı, Meşhed, Defter-i Nihâd-ı Nümâyendeğî-yi Makâm-ı Mu’azzam-ı Rehberî der Dânişgâh-ı Meşhed Yayınları, 2000.
- Sefrî, Hadice, **Câme’e şinâsi-i İştigâl-i Zenân**, 1. Baskı, Tahran, Müessesesi-i İntişârât-ı Tebyân Yayınları, 1998.
- Saidzade, Muhsin, “**Zenân der Câme’e-i Medenî Çe Endâze Sehm Dâred?** 1. Baskı, Tahran, Katre Yayıncılık,1998.
- Şecâî, Zahrâ, **Müşâreket-i Siyâsî-yi Zenân der İran. Kabl ve B’ad ez İnkılâb-ı İslâmî-i İran**, Tahran İslâmî Azad Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümü, Yüksek Lisans Tezi, 1991-1992.
- Şeyhî, Muhammed, “Zen Be Unvân-ı Zîrbînâ-i Tovse’e”, **Mecmu’a-i Makâlât-ı Dovvomîn ve Sevvomîn Seminar-i Sîmâ-i Zen der Câme’e**, 1. Baskı, Tahran: El-Zehrâ Üniversitesi Yayınları, 1995.
- Tabâtabâyî Ziyaeddin, “Şe’âyir-i Millî: Şahsiyet, Hürriyet, İçtihat”, **Cidâl-i Nakş ba Nakkâş der Âsâr-ı Sîmîn Dânişver**, (Suhûşûn’dan Âteş-i Hâmuş’a) 1. Baskı, Tahran, Nilüfer Yayıncılık, 1998.
- Talekânî, Pervâne, “Kazâvet-i Zen”, **Mecmu’a-i Musâhebehâ ve Çekîde-i Makâlât-ı Hümyâş-i İslâm ve Feminism**, 2. Cilt, 1.Baskı, Tahran, Sefîr-i Sobh Yayıncılık, 2000.
- Zimeran Muhammed- Ebâdî, Şîrîn, **Sünnet ve Teceddüd der Hukûk-ı İran**, 1. Baskı, Tahran, Kütüphâne-i Genc-i Dâniş Yayınları,1996.

Makaleler

- Baograt, Elaheh, **Zenâne**, Haziran, 1997, <http://home.t-online.de/home/ketabe-siavash/elah-h-bograt/s-zananeh.htm>
- Bojnourdi, Muhammed, **Selâm Gazetesi**, 2095. Sayı, 8. Yıl, (27.8.1998), s. 9.
- Kazî, Sârâ, “**Be Münâsebet-i Bozorgdâşt-i Rûz-i Zen**”, İttihâdiyye-i sosyalisthâ-yi İnkılâbî, 5.3.2001. **Kargar.org/zan/march 01.htm**.

- Saidzâde, Muhsin, “Hûnbehâ-yi Zenân Çerâ Nâberâber?”, **Zenân**, 37. Sayı, 6. Yıl, Eylül-Ekim 1997, s. 37.